

Novoveké dejiny hradu Lietava
Mgr. Tomáš Janura, PhD.
(Historický ústav SAV)

Po roku 1526 členovia rodu zo Zápole prenechali Lietavu svojmu vernému vojenskému veliteľovi Mikulášovi Kostkovi. V priestore hornej časti Trenčianskej stolice sa nachádzala rozsiahla majetková doména rodu Podmanický, čo postupne začalo vyvolávať vzájomné napätie a ozbrojené konflikty. Do týchto otvorených sporov sa snažili zasiahnuť aj obaja protikráli a urovnať ich najprv mierovou cestou. Kráľ Ján zo Zápole 5. januára 1534 v Budíne vytvoril akési memorandum pre sedmohradského vojvodu Hieronýma Laského, aby išiel rokovať o podmienkach zmierenia medzi Mikulášom Kostkom a Jánom Podmanickým a odovzdaní hradov Lietava a Orava do rúk kráľa. Laský v mene kráľa vyzval Kostku, aby sa zmieril s Podmanickým. Ak by Podmanický odmietol zmierenie, Kostka sa stane chránencom kráľa a zostanú mu v rukách hrady Orava, Lietava a Strečno. Ak by Kostka nepristúpil na urovanie, odoberú mu všetky spomenuté hrady. Ak by Kostka pristúpil na mierové riešenie, zostane mu Lietava.¹

O pripravovanom zmiernení sa dozvedeli stúpenci kráľa Ferdinanda I. a rozhodli sa akciu kráľa Jána prekaziť. Listom z 25. marca 1534 o výsledkoch misie Hieronýma Laského informoval František Révay Ferdinanda I. Révayovi sa podarilo zabrániť, aby po uzavretí dohody získal Laský Oravu ako odmenu za zásluhy pri vyjednávaní. Révay do služieb Mikulášovho brata Petra Kostku, zdržiavajúceho sa na Orave, infiltroval svojho brata Štefana Révaya. Ten stihol Petra Kostku získať na stranu Ferdinanda I., takže keď prišiel Laský pod Oravu, už bol hrad v rukách Ferdinanda I. a tunajšia posádka privítala Laského streľbou z húfnic.²

Vzájomná nevraživosť medzi Jánom Podmanickým a Mikulášom Kostkom sa neurovnala a 17. júla 1534 napísal Kostka list do Banskej Bystrice. Informoval mesto, že im v najbližšom čase splatí bližšie neurčenú finančnú pôžičku, ktorú potreboval na vydržiavanie vojska v rámci sporov proti svojmu nepriateľovi Podmanickému.³

Ferdinand I. sa nakoniec spory medzi oboma šľachticmi rozhodol vyriešiť prostredníctvom vyslanej armády pod velením rytiera Zlatej ostrohy, cisárskeho radcu a hlavného kapitána v Uhorsku Jána Katzianer. Ján Podmanický 27. júla 1534 napísal Katzianerovi podmienky kapitulácie a aj v mene všetkých svojich stúpencov sa pridal na

¹ LUKINICH, Imre (ed.). *A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára II. Kötet. 1510 – 1537.* Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1939, listina č. 191, s. 479-481.

² LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 198, s. 491-493.

³ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 203, s. 501.

stranu Habsburgovca.⁴ 10. augusta 1534 gróf Leonard Nogarola informoval Ferdinanda I., že Podmanický prestúpil na cisársku stranu a je len otázkou času, kedy prestúpi aj Mikuláš Kostka, nakoľko sa na jeho majetky presunula Katzianerova armáda.⁵

Kráľovská armáda prinútila Mikuláša Kostku pridať sa k Ferdinandovi I. potom, ako Katzianerovi landcknechti vypálili tri obce lietavského panstva – (Lietavskú) Lúčku, Frivald (dnes Rajecká Lesná) a Zbyňov.⁶ Po prestupe Ferdinand I. 28. septembra 1534 vydal Mikulášovi darovaciu listinu na hrady Lietava a Strečno spolu s príslušnými majetkami.⁷ Zástupcovia Nitrianskej kapituly uskutočnili štatúciu na panstvo Strečno 5. augusta 1535, pričom jej vykonanie potvrdili listinou zo 14. augusta 1535.⁸

Štatúcia na Lietavskom panstve bola prostredníctvom zástupcov Nitrianskej kapituly vykonaná 1. augusta 1535 a kapitula 19. augusta 1535 vyhotovila listinu o jej priebehu. Príslušenstvo hradu vtedy tvorili dediny – Babkov, Podhorie, Lietava, Brezany, Bitarová, Bánová, Strážov, (Považský) Chlmec, Trnové, Višňové, Bytčica, (Lietavská) Lúčka, Stránske, Konská, Ďurčiná, Frivald (dnes Rajecká Lesná), Šuja, Čierna, Jasenové, Zbyňov, Svinná a zemepanské mesto Rajec s mlynom a mýtnicou. Proti vovedeniu na hrad Lietava protestovali prostredníctvom zástupcu synovia nebohého Andreja Báthoryho – Bonaventúra, Andrej a Juraj Báthoryovci.⁹

Mikuláš Kostka patril k šľachticom, ktorí mali dostatočne silné postavenie a vojenské zázemie, preto sa riadili hlavne svojimi osobnými záujmami, a preto vzájomné spory s členmi rodu Podmanický prebiehali naďalej. Mikuláš nebral ani ohľad na politiku Ferdinanda I., a preto niekedy v roku 1543 Habsburgovec za zradu kráľovského Majestátu skonfiškovoal Lietavu a udelil ju hlavnému kapitánovi Uhorska a kráľovskému taverníkovi Andrejovi Báthorymu. Celý právny akt zostal iba na papieri, pretože zástupcovia Nitrianskej kapituly, ktorí mali vykonať štatúciu na panstvo v prospech Báthoryho, museli utiecť z Lietavského panstva pod hrozbou straty života. Keď sa totiž ubytovali v Rajci, v noci sem z Kostkovho rozhodnutia dorazili jeho ľudia a služobníci a zástupcov kapituly dali zbiť, pričom magistra Jána z Lukáčoviec ubili na smrť. O formálnej donácii a nevydarenej štatúcii sa zmienila

⁴ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 204, s. 502, 503.

⁵ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 205, s. 507.

⁶ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 241, s. 587-590.

⁷ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 206, s. 508.

⁸ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 211, s. 518-522.

⁹ LUKINICH, Podmaniczky II., ref. 1, listina č. 212, s. 522-527.

listina z 25. decembra 1544, ktorou Ferdinand I. daroval zemepanské mesto Žilina, príslušenstvo hradu Lietava, Jánovi Podmanickému a Rafaelovi Podmanickému.¹⁰

Nestálosť bratov Podmanických a Mikuláša Kostku sa naplno prejavila v roku 1545, kedy znovu začali boje medzi menovanými mocnými šľachticmi. Podnetom na vypuknutie susedských bojov bolo, že bratia Podmanickí obsadili Kostkovo Strečno. Mikuláš Kostka potom časť vojska prevelil do kaštieľa v Zbyňove, odkiaľ mali vyrážať na boje proti Strečnu. Vojská bratov Podmanických obsadili neskôr aj kaštieľ v Zbyňove, odkiaľ mohli pustošiť dediny Lietavského panstva. Situácia nakoniec natoľko eskalovala, že Ferdinand I. sem vyslal trestné vojsko pod velením hlavného podkapitána a kráľovského radcu grófa Reinperta in Tyerstan, pána z Ebersdorfu a cisárskeho veliteľa a prefekta španielskeho vojska Dona Alwara de Sandes. Obaja velitelia vypálili kaštieľ v Zbyňove a postavili si pri ňom vojenský tábor. Cisárski vojaci mali oslobodiť Strečno a prinútiť bratov Podmanických vrátiť ho Kostkovi. Obe strany mali zbúrať svoje tábory, ktoré slúžili ako základňa na poškodzovanie územia svojho suseda. O priebehu týchto akcií obaja velitelia informovali Ferdinanda I. v liste z 25. októbra 1545, napísaného v tábore pri kaštieli v Zbyňove.¹¹

Obe strany sa nakoniec pod tlakom kráľovských a cisárskych vojsk zmierili. Ferdinand I. 30. decembra 1545 udelil milosť Mikulášovi Kostkovi, takže sa nemusel obávať skonfiškovania hradu alebo v najhoršom variante straty hlavy. V omilostňujúcej listine panovník pripomenul aj prekazenie štatúcie Lietavy v prospech Andreja Báthoryho a zabitie magistra Jána z Lukáčoviec.¹²

Nedobré susedské vzťahy medzi Rafaelom Podmanickým a Mikulášom Kostkom panovali až do smrti Kostkovej smrti v roku 1556. Spory sa však už nekončili vojenskými ťaženiami, ale išlo hlavne o vzájomné zájmanie poddaných, krádeže koní, dobytka alebo úrody. V takýchto činoch mal Kostka veľkého spojenca vo svojej druhej manželke Brigitte Oroszlánkyövej, vdove po majiteľovi hradu Uhrovec. Brigita totiž isté obdobie odmietala vydať Uhrovec novému majiteľovi – hlavnému kapitánovi nasadistov Františkovi Zayovi. V manželstve s vojensky zdatným Kostkom videla možnosť ako si udržať Uhrovec pre seba, čo najdlhšie.¹³

Manželia po uzavretí sobáša žili na Lietavskom hrade a spoločne podnikali rôzne neprávosti proti Rafaelovi Podmanickému. 28. júla 1550 dosvedčil palatínsky miestodržiteľ

¹⁰ Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (ďalej MNL – OL), fond (ďalej f.) Magyar Kancelláriai Levéltár (ďalej MKL), Libri regii (ďalej LR) 2, pagina (ďalej pag.) 84, 85.

¹¹ NAGY, Imre – STUMMER, Arnold – RÁTH, Károly – VÉGHÉLYI, Dezső (ed.). *Házai okmánytár IV. Kötet*. Győr : Sauerwein Viktor, 1867, listina č. 320, s. 453-455.

¹² MNL – OL, f. MKL, LR 2, pag. 110, 111.

¹³ MNL – OL, f. MKL, LR 3, pag. 228. KOČIŠ, Ján. *Od Čachtíc po Strečno*. Martin : Osveta, 1989, s. 164.

František Révay, že sa Rafael sťažoval na úradníka Brigity Oroszlánkyövej Michala Scrybu. Ten na príkaz Brigity a Mikuláša Kostku vyrazil s obyvateľmi Podlužian, patriacich k Uhrovcu, a ozbrojeným sprievodom do Rafaelových Bánoviec (nad Bebravou), kde ukradli tri kone.¹⁴ Na základe uvedenej sťažnosti Ostrihomská kapitula vyslala 4. augusta 1550 svojho človeka Martina de Geregye (Geregyei) na hrad Lietava, kde sa manželia zdržiavali. Martina do hradu nepustili a musel sa rozprávať iba cez jeho múry s kastelánom Václavom Strakom a Kostkovým sekretárom Henrichom Literátom. Oznamil im, že sú majitelia Lietavy predvolaní pred kráľovskú kúriu, aby sa vyriešil spor o spomínaných troch koní.¹⁵

Vzájomné spory medzi Rafaelom Podmanickým a Mikulášom Kostkom boli natoľko silné, že sa na ne rozpamätávali poddaní aj po takmer sto rokoch, keď sa v roku 1641 uskutočnilo vypočúvanie Turčianskej kapituly, aby sa zistilo či v minulosti prebiehali spory medzi panstvami Strečno a Lietava. Svedkovia (poddaní či zemanovia) sa zhodovali, že o týchto sporoch počuli z rozprávania starších ľudí, svojich otcov alebo starých rodičov. Pri obliehaní Strečna bratmi Podmanickými si ľudia pamätali, že pod Strečnom bola vojna a mnohí z poddaných sa zo strachu išli ukryť do lesov. Aj ostatní vzájomné spory nazvali vojnou.¹⁶

Mikuláš Kostka mal so svojou prvou manželkou Annou Hrussóyovou iba dve dcéry, prostredníctvom ktorých vlastníctvo Lietavy prešlo do rúk rodu Thurzo a Strečno do držby rodu Dersffy. Podľa platných uhorských zákonov však po Mikulášovej smrti najprv pripadli do rúk Uhorskej komory ako odumrtí. Ferdinand I. daroval 1. novembra 1558 Lietavu Františkovi Thurzovi, manželovi Barbory Kostkovej do dedičného vlastníctva po mužskej i ženskej línii. Panovník pri udelení donácie zvažil všetky Františkove zásluhy ako svojho kráľovského radcu, predsedu Uhorskej komory a neskôr predsedu Dvorskej komory. Ocenil aj jeho zásluhy v rôznych záležitostiach, ktorými ho poveril mimo kráľovstva. František síce hrad dostal, ale musel zaplatiť na nevyhnutné potreby kráľovstva 12 640 uhorských zlatých. Donácia sa vzťahovala aj na dievčenskú štvrtinu jeho manželky, ktorú dostala od otca. Darovanie sa týkalo aj majetkov, ktoré dostala nebohá Anna Hrussóyová od Kostku ako obvenenie. V dobovej terminológii sa pod uvedeným pojmom označovalo majetkové alebo finančné odškodnenie manželky za stratu panenstva z manželovho vlastníctva.¹⁷

Lietava sa až do dostavby kaštieľa v Bytči stala miestom stretnutí viacerých popredných predstaviteľov Uhorského kráľovstva s Františkom Thurzom. Napríklad 8.

¹⁴ LUKINICH, Imre (ed.). *A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára IV. kötet. 1549 – 1555*. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1942, listina č. 119, s. 307, 308.

¹⁵ LUKINICH, Podmaniczky IV., ref. 14, listina č. 119, s. 309.

¹⁶ LUKINICH, Imre (ed.). *A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára V. kötet*. Budapest : Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1943, listina č. 199, s. 555, 559, 561, 565, 578.

¹⁷ MNL – OL, f. MKL, LR 3, pag. 582, 583.

januára 1563 vydal na hrade listinu vysoký predstaviteľ kráľovskej správnej moci – palatínsky miestodržiteľ a cisársko-kráľovský radca Michal Mérey listinu vo veci sporov o hrady Fiľakovo a Hodejov. Mérey sa na Lietave zastavil po ceste za spornými stranami.¹⁸

Po nástupe Maximiliána I. na uhorský trón si nechal František Thurzo potvrdiť staršiu donáciu Ferdinanda I., na základe čoho zástupcovia Nitrianskej kapituly vykonali štatúciu na Lietavské panstvo. Maximilián I. štatúciu potvrdil 27. apríla 1572. Príslušenstvo hradu vtedy tvorilo celé zemepanské mesto Rajec, celé dediny Stránske, Konská, Ďurčiná, Frivald, Šuja, Jasenové, Zbyňov, Babkov, Podhorie, Lietavka (dnes Lietavská Závadka), Brezany, Bitarová, Strážov, Bánová, Bytčica, Trnové, Višňove, Lúčka a (Lietavská) Svinná. Majetkové podiely sa nachádzali aj v dedinách Čierna, a Kňazova Lehota.¹⁹

Veľmi cenným dokumentom, dokladajúcim postupný proces rozdelenia majetkov Lietavského panstva po vymretí Thurzovcov bol súpis, ktorý vznikol niekedy v poslednej štvrtine 17. storočia. Súpis zachytil všetky časti panstva v rukách dedičov rodu Thurzo, Baross, Lengyel, Priny (Perényi) a Révay. Najprv sa začalo sa so zapisovaním Thurzovskej časti panstva: v Lietavke (dnes Lietavská Závadka) mali dve sedliacke a štyri želiarske usadlosti, v Svinnej tri sedliacke a tri želiarske, v meste Rajec jedenásť sedliackych, v Podhorí štyri sedliacke, tri želiarske a jednu škultétsku, v Lúčke jednu sedliacku a tri želiarske, v Babkove 1,5 sedliackej, tri želiarske a jednu škultétsku, v Brezanych jednu sedliacku, v Jasenovom tri sedliacke, v Čiernej jednu sedliacku a dve želiarske, v Strážove štyri sedliacke a dve želiarske, v Ďurčinej päť sedliackych, štyri želiarske a jednu opustenú želiarsku, vo Frivalde päť sedliackych, päť želiarskych a jednu škultétsku, v Bitarovej dve sedliacke a jednu škultétsku, v Šuji dve sedliacke, jednu želiarsku, jednu škultétsku a jednu libertínsku, v Bánovej šesť sedliackych, päť želiarskych a šesť polovičných želiarskych, v Zbyňove štyri sedliacke a štyri želiarske, v Konskej šesť sedliackych, tri želiarske a jednu opustenú želiarsku usadlosť.²⁰

Okrem vymenovaných poddaných k Thurzovskej časti patrili dve celé krčmy v Rajci a Bánovej, polovica krčmy v Lietavke a štvrtinový podiel v hradnej krčme. Okrem týchto budov dedičom Thurzovcov prislúchal pivovar v bližšie neurčenej lokalite, majery v Bánovej,

¹⁸ GÉRESI, Kálmán (ed.). *A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára III. Kötet*. Budapest : Franklin-társulat Könyvnyomdája, 1885, listina č. CC, s. 332, 335.

¹⁹ MNL – OL, f. MKL, LR 3, pag. 1033.

²⁰ MNL – OL, f. Urbaria et conscriptiones (ďalej UC), fascikel (ďalej fasc.) 10, numero (ďalej no.) 76, füzet 1, pag. 1-22.

Lietave a Rajci, salaš v Rajci a tri rybníky v Bánovej.²¹ Spoločne vydržívaní úradníci a služobníci dostávali okrem naturálií nasledovné platy: fiškál 45 zlatých, kastelán 20 zlatých, provizor 50 zlatých, podkastelán 30 zlatých, piati drábi spolu 144 zlatých, tympanista dva zlaté, kľučiar 15 zlatých, majerník v Podhradí (dnes Lietava – miestna časť Majer) 26 zlatých, majerník v Rajci s rodinou 26 zlatých, majerník v Bánovej osem zlatých, pivovarník šesť zlatých, rajecký krčmár osem zlatých, bánovský krčmár štyri zlaté, lietavský krčmár dva zlaté, hradný krčmár jeden zlatý a 36 denárov, ovčiar 19 zlatých, rajecký dvorský osem zlatých, správca hodín iba pšenicu v hodnote 80 denárov, furman pšenicu a jačmeň v hodnote tri zlaté 70 denárov, chmeliar pšenicu a jačmeň v hodnote tri zlaté, mýtnik pšenicu za 80 denárov, zámočník pšenicu za 80 denárov a pastier dobytky pšenicu za štyri zlaté a 80 denárov.²²

Barónka Anna Mária Révayová, manželka baróna Andreja Orlaya (†1680) mala v Stránskom 4,5 sedliackej a jednu želiarsku usadlosť, vo Višňovom dve sedliacke a dve podželiarske, v Trnovom deväť sedliackych a sedem želiarskych, v Bytčici štyri želiarske, v Lietave 0,5 sedliackej, v Svinnej tri želiarske a v Rajci jednu sedliacku usadlosť.²³ Zuzana Jezerniczka, vdova po barónovi Františkovi st. Révayovi (†1659) a zároveň macocha Anny Márie Révayovej, vlastnila v Jasenovom štyri želiarske usadlosti, v Stránskom päť sedliackych a dve želiarske, vo Višňovom tri sedliacke, jednu želiarsku a jednu podželiarsku, v Bitarovej štyri želiarske, v Bytčici tri sedliacke, dve želiarske a štyri podželiarske, v Lietave dve sedliacke, v Svinnej jednu želiarsku a v Rajci jednu sedliacku usadlosť.²⁴ Grófka Františka Pálffyová, vdova po barónovi Mikulášovi Révayovi, synovi Františka st. Révaya, držala v Stránskom jednu sedliacku a jednu želiarsku usadlosť, vo Višňovom jednu sedliacku, v Bytčici dve sedliacke, jednu želiarsku a jednu podželiarsku, v Lietave pol sedliackej, v Svinnej dve želiarske, jednu podželiarsku a v Rajci jednu sedliacku usadlosť.²⁵ Daniel Révay (†1674), brat nebohého Mikuláša Révaya, mal v Stránskom dve sedliacke, jednu želiarsku, vo Višňovom jednu sedliacku a jednu želiarsku, v Bytčici dve želiarske, v Svinnej jednu želiarsku a v Rajci jednu sedliacku usadlosť.²⁶ Danielov brat Imrich Révay (†1688) mal v Stránskom jednu sedliacku usadlosť, vo Višňovom jednu sedliacku, jednu želiarsku a jednu

²¹ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 23, 24, 26, 27.

²² MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 29-32.

²³ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 33, 34. SZLUHA, Márton. *Felvidéki nemes családok II. Turóc megye*. [CD-ROM]. Budapest : Heraldika Könyvkiadó, 2007, Révay, Trebosztói és Bisztricskai nemes, †báró és †gróf ill Szklabinai és Blatniczai †báró és gróf, tabuľka V.

²⁴ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 35, 36. SZLUHA, Turóc megye, Révay, Trebosztói és Bisztricskai nemes, †báró és †gróf ill Szklabinai és Blatniczai †báró és gróf, tabuľka V.

²⁵ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 37. SZLUHA, Turóc megye, Révay, Trebosztói és Bisztricskai nemes, †báró és †gróf ill Szklabinai és Blatniczai †báró és gróf, tabuľka V.

²⁶ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 38. SZLUHA, Turóc megye, Révay, Trebosztói és Bisztricskai nemes, †báró és †gróf ill Szklabinai és Blatniczai †báró és gróf, tabuľka V.

podželiarsku, v Bytčici dve sedliacke, tri želiarske a dve podželiarske, v Lietave pol sedliackej, v Svinnej jednu želiarsku a v Rajci jednu sedliacku usadlosť.²⁷ Štefan Révay, synovec Imricha Révaya, mal v Stránskom jednu sedliacku, v Bitarovej dve želiarske, v Bytčici jednu želiarsku a v Svinnej jednu želiarsku usadlosť.²⁸ Súčasťou Révayovskej časti bola aj časť Mikuláša Barossa a Františka Ecsyho, držiacich právom svojich manželiek v Stránskom jednu sedliacku a v Rajci tri sedliacke usadlosti.²⁹ Žigmund Priny mal v meste Rajec 1,5 sedliackej usadlosti, ale z titulu zálohovania ju držala Žofia Lengyelová, vdova po Františkovi Dessewffym, rovnako ako v Konskej jednu sedliacku, v Trnovom jednu sedliacku, v Bytčici jednu sedliacku a jednu želiarsku usadlosť v Lietave.³⁰

Kristián Lengyel vlastnil v Šuji jednu sedliacku usadlosť, vo Frivalde jednu sedliacku a jednu želiarsku, v Jasenovom jednu sedliacku, v Zbyňove jednu sedliacku a jednu želiarsku, v Stránskom jednu želiarsku, v Babkove jednu sedliacku, v Bánovej jednu sedliacku, v Lúčke tri želiarske, v Podhorí jednu sedliacku, v Lietave jednu želiarsku, v Svinnej jednu sedliacku a pol želiarskej a v Rajci jednu sedliacku usadlosť.³¹ Pravdepodobne Kristiánova sestra Alžbeta Lengyelová, manželka Gabriela Balassu, mala v Šuji jednu sedliacku usadlosť, vo Frivalde jednu sedliacku, v Jasenovom jednu sedliacku, v Zbyňove dve sedliacke, v Konskej jednu sedliacku, jednu želiarsku a pol podželiarskej, v Babkove jednu želiarsku, v Bytčici jednu želiarsku, v Bánovej jednu sedliacku, v Podhorí pol želiarskej a v Rajci dve sedliacke usadlosti.³² Alžbetina sestra Katarína Lengyelová, manželka Alexandra Balassu, držala v Svinnej 1,5 sedliackej a 1,5 želiarskej usadlosti, v Jasenovom jednu sedliacku, vo Frivalde jednu sedliacku a jednu želiarsku, v Zbyňove jednu želiarsku, v Strážove jednu sedliacku, v Konskej 1,5 škultétskej, v Babkove dve sedliacke a dve želiarske, v Brezanych jednu želiarsku, v Bánovej jednu sedliacku, v Rajci jednu sedliacku, v Lúčke jednu sedliacku a jednu želiarsku a v Lietave jednu želiarsku usadlosť.³³ Katarínina sestra Anna Mária Lengyelová, manželka Štefana Ujfalussyho, užívala vo Frivalde jednu sedliacku a jednu želiarsku usadlosť, v Svinnej jednu sedliacku a jednu želiarsku, v Čiernej jednu škultétsku,

²⁷ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 39. SZLUHA, Turóc megye, Révay, Trebosztói és Bisztricskai nemes, †báró és †gróf ill Szklabinai és Blatniczai †báró és gróf, tabuľka V.

²⁸ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 40. SZLUHA, Turóc megye, Révay, Trebosztói és Bisztricskai nemes, †báró és †gróf ill Szklabinai és Blatniczai †báró és gróf, tabuľka V. VI.

²⁹ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 41.

³⁰ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 1, pag. 42.

³¹ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 53, 54.

³² MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 54, 55. Nižšie citovaná genealogická tabuľka neuvádza meno Kristiána, je tu len Kristína Lengyelová. Na základe nižšie citovaných väzieb medzi Lengyelovcami možno právom predpokladať, že Kristián bol bratom ďalších spolujiteľiek z rodu Lengyel.

³³ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 56, 57. Genealogická tabuľka rodu Lengyel dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/lengyel.html

v Stránskom jednu sedliacku, v Konskej tri sedliacke, v Babkove jednu sedliacku, v Bánovej dve želiarske, v Podhorí jednu sedliacku, v Lietave jednu sedliacku, v Svinnej jednu želiarsku a v Rajci dve sedliacke usadlosti.³⁴ Sestra Anny Márie Žofia Lengyelová, manželka Františka Dessewffyho, mala v Šuji 1,5 sedliackej usadlosti, vo Frivalde 1,5 sedliackej a 1,5 želiarskej, v Ďurčinej tri sedliacke a tri želiarske, v Jasenovom jednu sedliacku, v Zbyňove jednu sedliacku, v Stránskom jednu želiarsku, v Babkove 1,5 sedliackej a 1,5 želiarskej, v Brezanych jednu škultétsku, v Bánovej jednu želiarsku, v Podhorí jednu sedliacku, v Lietave jednu sedliacku a pol želiarskej a v Rajci jednu sedliacku usadlost'.³⁵ Žofiina sestra Judita Lengyelová, manželka Ladislava Ordódyho, vlastnila v Čiernej jednu sedliacku a jednu želiarsku usadlost', v Jasenovej jednu sedliacku a jednu škultétsku, v Zbyňove jednu želiarsku, v Stránskom jednu želiarsku, v Konskej jednu sedliacku, v Bitarovej jednu sedliacku, v Lúčke jednu sedliacku a pol želiarskej, v Podhorí 1,5 sedliackej a jednu želiarsku, v Svinnej jednu sedliacku a jednu želiarsku a v Rajci dve sedliacke usadlosti.³⁶

Barón František Priny držal vo Frivalde jednu sedliacku usadlost', v Ďurčinej dve sedliacke a jednu želiarsku (založené Eliášovi Gilanymu a Jánovi Melkovi), v Čiernej jednu sedliacku a jednu želiarsku (založené Jánovi Melkovi), v Jasenovom dve sedliacke a jednu želiarsku (založené Pavlovi Orbánovi a Jánovi Melkovi), v Zbyňove dve sedliacke (založené Jánovi Melkovi), v Konskej dve sedliacke a dve želiarske (založené Pavlovi Orbánovi), v Stránskom osem sedliackych a jednu želiarsku (založené Pavlovi Orbánovi), vo Višňovom dve sedliacke (založené Eliášovi Gilanymu), v Bitarovej jednu sedliacku (založenú Pavlovi Orbánovi) a v Babkove jednu sedliacku usadlost' (založenú barónovi Jánovi Szobekovi).³⁷ Teta baróna Františka Prinyho barónka Mária Prinyiová prenechala svoj podiel svojmu synovi grófovi Ladislavovi Csákymu a príbuznému Lengyelovcov Andrejovi Ujfalussymu, ktorí spoločne vlastnili v Ďurčinej jednu sedliacku a jednu želiarsku usadlost', v Jasenovom dve sedliacke, v Zbyňove jednu sedliacku, jednu želiarsku a jednu škultétsku, v Rajci štyri sedliacke, v Strážove dve sedliacke, v Konskej dve sedliacke a jednu želiarsku, v Stránskom jednu sedliacku, vo Višňovom dve sedliacke a dve želiarske, v Bitarovej dve želiarske, v Trnovom jednu sedliacku, v Babkove tri sedliacke, v Bánovej dve sedliacke, v Lietave

³⁴ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 57, 58. Genealogická tabuľka rodu Lengyel dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/lengyel.html

³⁵ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 59, 60. Genealogická tabuľka rodu Lengyel dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/lengyel.html

³⁶ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 60, 61. Genealogická tabuľka rodu Lengyel dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/lengyel.html

³⁷ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 62, 63.

jednu sedliacku a v Svinnej 2,5 želiarskej usadlosti.³⁸ Františkova sestra barónka Barbora Prinyová, manželka Františka Csorgályho, mala vo Frivalde jednu sedliacku usadlosť, v Rajci jednu sedliacku, v Babkove jednu želiarsku, v Bytčici jednu sedliacku, v Brezanoch jednu želiarsku a v Lietave dve želiarske usadlosti.³⁹ Františkova sestra barónka Agneša Prinyová, manželka baróna Mikuláša Esterházyho (*1634 †1688), držala vo Frivalde jednu sedliacku a jednu želiarsku usadlosť, v Rajci dve sedliacke, v Strážove jednu sedliacku a jednu želiarsku, v Bitarovej 1,5 želiarskej, v Trnovom jednu sedliacku, v Bytčici jednu sedliacku (založenú Eliášovi Gilanymu) a v Brezanoch jednu sedliacku usadlosť.⁴⁰ Františkova sestra barónka Alžbeta Prinyová, manželka Alexandra Dávida, mala v Zbyňove jednu sedliacku usadlosť, v Rajci jednu sedliacku (založenú Františkovi Prinymu), v Konskej jednu želiarsku, v Stránskom jednu sedliacku (založenú Eliášovi Gilanymu), vo Višňovom dve želiarske, v Babkove pol sedliackej, v Bytčici jednu želiarsku a v Bánovej jednu želiarsku usadlosť.⁴¹ Františkova sestra barónka Žofia Prinyová, manželka Jána Fácseyho, vlastnila vo Frivalde jednu sedliacku usadlosť (založenú Kristiánovi Lengyelovi a Žigmundovi Balassovi), v Ďurčinej jednu želiarsku (založenú Žofii Révayovej, manželke Dessewffyho), v Rajci 1,5 sedliackej (založenej Kristiánovi Lengyelovi), v Bitarovej jednu sedliacku (založenú Kristiánovi Lengyelovi), v Trnovom dve želiarske, v Lietave dve želiarske a v Svinnej jednu sedliacku usadlosť.⁴²

Cennými dokumentmi z druhej polovice 17. storočia boli popisy jednotlivých častí hradu, ktoré zachytili zväčša príslušný podiel konkrétnej osoby alebo rodu. Zatiaľ sa nepodarilo v prameňoch nájsť popis všetkých častí hradu v jednom roku. 8. septembra 1689 vyhotovili súpis majetku barónky Zuzany Balassovej, vdovy po barónovi Gašparovi Hölgyim, ktorí po potlačení povstania Imricha Thökölyho ušiel do Poľska. Balassovú obvinili zo zrady a celý jej majetok skonfiškovali. Vlastníctvo podielov na Lietave získala ako dedičstvo po svojej tete Kataríne Lengyelovej, sestre Zuzaninej matky Kristíny Lengyelovej. Zuzane skonfiškovali aj

³⁸ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 65, 66. Genealogická tabuľka rodu Perényi dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/perenyi2.html

³⁹ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 66, 67. Genealogická tabuľka rodu Perényi dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/perenyi2.html

⁴⁰ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 67, 68. Genealogická tabuľka rodu Perényi dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/perenyi2.html

⁴¹ MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 68, 69. Genealogická tabuľka rodu Perényi dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/perenyi2.html

⁴² MNL – OL, f. UC, fasc. 10, no. 76, füzet 2, pag. 69, 70. Genealogická tabuľka rodu Perényi dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/perenyi2.html

podiel žijúcej Kataríninej sestry Žofie Lengyelovej, vdovy po Františkovi Dessewffym. Žofia totiž z dôvodu svojho vyššieho veku a telesných neduhov vo svojom testamente nariadila, aby sa jej podiely na Lietave dostali po jej smrti do rúk Balassovej.⁴³

Zapisovatelia konfiškačného súpisu najprv prišli na Lietavský hrad, ktorý bol vtedy rozdelený na štyri časti – prvá časť bola Thurzovská, druhá Lengyelovská, tretia Révayovská, štvrtá Prinyovská. Zuzana Balassova mala svoje priestory v Lengyelovskej časti a tvorila ich svetlica alebo „*hypocaustum*“⁴⁴ v „*hornom hrade*“ nad kamenným schodiskom zvaným „*Gyrscowske*“, ktorá zároveň slúžila ako „*palota*“⁴⁵ v susedstve „*hypocausta baróna Pavla Mednianszkého*“. Na tom istom poschodí sa nachádzali ďalšie dve izby s klenbami. Všetky uvedené tri miestnosti boli priechodné a radené za sebou a prístupné jednými dverami. Nad týmito tromi priestormi v podkrovnom podlaží existovala sýpka. Na opevnení Balassovej patrila spoločná sýpka s drevenými príslušenstvami na uchovávanie obilia. V pivniciach spoločných s rodom Thurzo mala vyhradenú svoju časť vedľa cisterny.⁴⁶

Pre detailnejšie poznanie štvrtiny hradu Lietava, patriacej dedičom rodu Thurzo má veľkú výpovednú hodnotu súpis z 3. marca 1705. Súpisu sa zúčastnil prefekt panstva Ján Krištof Kheberics, provizor Štefan Podhorszky a kastelán Nedeczky. Popis hradu smeroval od prvej brány cez tie ďalšie až do paláca horného hradu. Nad „*prvou hradnou bránou*“ boli dve kamenné svetlice s pitvorom, kuchyňou a obiehajúcou drevenou pavlačou. Vedľa brány sa rozprestieralo opevnenie. Medzi prvou a „*druhou hradnou bránou*“ sa nachádzalo spoločné nádvorie pre všetkých spolupodielnikov, ale zároveň slúžilo na spoločné stavby dedičom Thurzovcov, pričom nimi nesmeli obmedziť priechodnosť nádvorí.⁴⁷ Nad „*druhou hradnou bránou*“ čnela nápisová doska s textom vo viacerých riadkoch: prvý *Jehovae Deo gloria* druhý *Dum fuit in Paternos, igniscerosque Penatos* tretí *Plurimaque hostili, dat pia membra iugo* štvrtý *Reddit etiam tristes Biczensia Tecta favillas* piaty *Bocskaiio Stephano deditur haydoferus* šiesty *Servatus Comes haec ego Thurzo Georgius Arce* siedmy *Partique addictus Magnae Rudolphae tuae* ôsmy *Hoc opus errexī, puteoque et moenibus auxi* deviaty *Pluribus amplexum Lethava fida tuum*. Desiaty *Iuxta Deo Regiaque fides servata, quid inde?* Jedenásty *Mens bona, nomen, horos, hanc comitata maneat* dvanásty *Anno Domini 1605*.⁴⁸ „*Treťou hradnou bránou*“ sa prešlo do nádvorí so spoločnou studňou, odkiaľ sa vystupovalo k

⁴³ MNL – OL, f. UC, fasc. 39, no. 31, pag. 1, 4, 9, 10. Genealogická tabuľka rodu Balassa dostupná na internete: www.genealogy.euweb.cz/hung/balassa3.html

⁴⁴ Zatiaľ nepoznám vhodný slovenský dobový ekvivalent, buď ide o miestnosť s kachľovou pecou alebo podlahovým kúrením.

⁴⁵ Veľká reprezentatívna miestnosť.

⁴⁶ MNL – OL, f. UC, fasc. 39, no. 31, pag. 9, 10.

⁴⁷ MNL – OL, f. UC, fasc. 115, no. 30, pag. 1.

⁴⁸ MNL – OL, f. UC, fasc. 115, no. 30, pag. 1.

„štvrtej hradnej bráne“. Z pitvora tejto brány sa napravo vchádzalo do „veľkej spoločnej kuchyne“.⁴⁹

Cez „piatu hradnú bránu“ sa prešlo k „hornému hradu“ na jeho spodné podlažie, kde sa za „šiestou hradnou bránou“ rozprestieral spoločný pitvor, po ktorého pravej strane sa na konci nachádzala pivnica. Za pitvorom existovalo nádvorie so spoločnou cisternou. Južným smerom od nádvoria stála kuchyňa a vedľa „domčeka“ sa východným smerom rozkladala pivnica. Na východ od spomenutého nádvoria s cisternou sa vošlo do zaklenutého pitvora a z neho sa po jeho bočnej strane dalo prejsť do dvoch zaklenutých a jedného dvojitého „hypocausta“, kde bol obrovský bronzový mažiar. Zo zaklenutého pitvora východným smerom viedli kamenné schody, ktorými sa vystupovalo do „paloty“ s maľovanými doskami (alebo maľovaným tabulovým stropom). „Palotu“ na východnej strane od kaplnky oddeľovali drevené mreže. Na západnej strane „paloty“ sa nachádzala svetlica, vyložená hore aj dole doskovými tabuľami. Na severnej strane „paloty“ sa cez dvojité vráta (jedny železné a druhé drevené) prešlo do sklepu⁵⁰ a z neho sa išlo do druhého sklepu s dvojitou železnou bránou. Posledne menovaný sklep slúžil ako archív všetkých rodových listín, ktorý strážili Nemci a bol aj zapečatený. Smerom na západ boli vráta na drevenú obiehajúcu pavlač, sprístupňujúcu horné poschodie obytných budov.

Na hornom podlaží „horného hradu“ okolo nádvoria s cisternou obiehala drevená pavlač, z ktorej sa smerom na juh vošlo do jednej „svetlice pre kastelána“, kde aj býval, a do „svetlice pre provizora“ vedľa kuchyne, kde provizor aj býval. Zo spomínanej pavlače sa východným smerom prechádzalo do „paloty“, ktorá bola dole aj hore vykladaná tabulovými doskami. Na hornej časti tabulových dosiek (alebo stropu) bolo vidieť na roztrhanom plátne viaceré maľované maľby. V tejto „palote“ visel obraz (portrét), maľovaný na plátne, palatína Juraja Thurza a na plátne maľovaný rodostrom, ktorý začínal od prastarého palatínovho otca – Juraja Thurzu. „Palotu“ v strede rozdeľovala dosková priečka. Na bočnej strane „paloty“ sa nachádzala svetlica s trámovým stropom, v ktorej visel maľovaný portrét Imricha Thurza. Na východnej strane „paloty“ sa rozprestieral pitvor, slúžiaci na vstup do spomenutej svetlice s portrétom Imricha Thurza, ale aj na prechod do inej druhej svetlice.⁵¹ Spomínaný maľovaný rodostrom mal 11 konárov (vetiev) a boli v ňom zaznačené aj palatínove deti. Na genealogickom výjave existovali nasledovné nápisy: *Non mihi, nec Tibi, sed mihi, vel Tibi, iamque neutri. Sat mihi, sat Tibi, non Satis est, erit ast sat utrique. Quod mustrum (alebo*

⁴⁹ MNL – OL, f. UC, fasc. 115, no. 30, pag. 1.

⁵⁰ Sklep je zaklenutá miestnosť, nie je to však pivnica.

⁵¹ MNL – OL, f. UC, fasc. 115, no. 30, pag. 2-3.

*mutum) est, spirat, loquitur, neutrum per utrumvis. Dum cesso moveor, dum labor labe
resurgo. Vivit post funera virtus.*⁵²

⁵² MNL – OL, f. UC, fasc. 115, no. 30, pag. 3.